

Elo M, Hytönen J, Karkulehto S, Kortetmäki T, Kotiaho JS, Puurtinen M ja Salo M (toim) Interdisciplinary Perspectives on Planetary Well-Being. Routledge studies in sustainable development, Taylor & Francis Group.

Kohti planetaarista viisautta

Planetaarinen hyvinvointi on uusi kestävyystieteeseen kehitetty viitekehys, jolla pyritään uudistamaan vallitsevaa hyvinvointiajattelua kestävämmälle pohjalle. *Interdisciplinary Perspectives on Planetary Well-Being* on Jyväskylän yliopiston JYU.WISDOM -tutkijayhteisön mittava aikaansaannos, ensimmäinen planetaarista hyvinvointia kokonaisuudessaan ruotiva kirja maailmassa. Yli 80 tutkijan kirjoittama teos pureutuu harvinaisen monipuolisesti ympäristön tilaan perustuvaan tieteelliseen kestävyysajatteluun tämän viitekehysten kautta.

Kestävyystiede (Sustainability Science) on noussut vuosituhannen vaihteessa vastauksena ”ilkeiden” ja ”viheliäisten” kestävyyskysymysten ratkaisuksi. Kun kolmisenkymmentä vuotta esillä ollut kestävä kehityksen käsite on saanut osakseen kovaa kritiikkiä, kestävyystiede

on tuonut uutta lähestymistapaa kestävyys-tutkimukselle. Kestävyystieteelle on keskeistä systeeminen näkökulma, tutkimuksen kohteena ovat sosio-ekologiset systeemit. Kestävyystieteessä sitoudutaan muutoksen tutkimiseen ja sen edistämiseen. Kestävyystiede on ongelmalähtöistä ja ratkaisuhakuista toisin kuin perustutkimuksen tarkoin rajattu tutkimusongelma. Tieteidenvälisyys sekä transdisiplinäärisyys ovat kestävyystieteen metodologisena lähtökohtana. Transdisiplinäärisyydellä tarkoitetaan tutkimusta, jossa eri tieteenalat sekä myös tieteen ulkopuoliset toimijat osallistuvat tutkimukseen. Planetaarisen hyvinvoinnin käsite tuo oman lisänsä kestävyystieteen teoriapohjaan etsittäessä ratkaisuja globaaliongelmiiin.

Planetaarisen hyvinvoinnin viitekehysten tarve avautuu, kun hieman tarkastelee ympäristöajattelun kehitysvaiheita. 1900-luvulla klassisen luonnonsuojelun kaudella luonnonsuojelu keskittyi suureksi osaksi aluesuojeluun ja lajien suojeluun. Vähitellen havahduttiin myös vesien ja ilmansuojeluun. Rachel Carsonin *Äänettömän kevään* jälkeen ekologinen, systeemiajatteluun pohjautuva ympäristönsuojelu löi itsensä läpi 1970-luvulle tultaessa. Kestävä kehityksen käsite nousi esiin YK:n niin sanotun Brundtlandin komission raportin myötä 1987. Komissio määritteli kestävä kehityksen sosiaalisesti, taloudelliseksi, ympäristölliseksi ja kulttuuriseksi kehitykseksi, joka ei vaaranna tulevien sukupolvien oikeutta omaan kehitykseensä.

Planetaarinen hyvinvointi -teoksen taloudellista imperatiivia haastavassa osassa analysoidaan kestävä kehityksen käsitteen rapautumista. Kun jo 1970-luvulla oli syväekologisen liikkeen piirissä keskusteltu ihmiskeskeisen käsitteistön hylkäämisestä määriteltäessä hyvinvointia, kestävä kehityksen merkitys rajoittui nopeasti yhteiskuntakeskeiseksi painotukseksi. Ekologinen näkökulma jäi vähemmälle huomiolle.

Jo 1989 OECD:n ministerijulistus määritteli kestävä kehityksen niin, että taloudellinen kasvu oli oleellinen osa sen viitekehystä. YK:n Rio

de Janeiron huippukokouksessa 1992 käsitettä käytettiin ”globaalien hallinnoinnin” nimissä edistämään vapaakauppaa ja kestävästä kulutuksesta. EU:ssakin siirryttiin teollisuuden ”yksinkertaistettuun säätelyyn”, teollisuuden tiukemman säätelyn sijaan vastuu siirtyi kuluttajille. Kuluttajien ympäristövalintojen oli tarkoitus ohjata teollisuutta. EU:n viidennessä ympäristöä koskevassa toimintaohjelmassa 1993 muutosta pyrittiin edistämään teollisuuden vapaaehtoisilla toimilla, joita kuluttajien vaatimukset edistäisivät, kilpailukykyä ja tuottavuutta ei saanut vaarantaa. Myös ns. Molitor-raportti 1995 suositti EU:lle markkinaorientoitunutta politiikkaa, säätelyn yksinkertaistamista, vapaaehtoisia säätelyä ekomerkkien kautta sekä tukia ekologiseen teknologiaan. Tällaisesta kestävästä kehityksestä tuli valtavirtaa eikä merkittävää siirtymää kestävyuden vahvistamiseksi tapahtunut.

Planetaarisen hyvinvoinnin viitekehys pyrkii tervehdyttämään kestävyystutkimusta kriittisempään suuntaan, jotta globaaliongelmien oikeasti löydettäisiin ratkaisuja. Puhtaasti ihmiskehityksen, antroposentrisen näkemyksen sijaan korostetaan kaikkien eliöiden ja ekojärjestelmien hyvinvointia. Ihminen nähdään kiinteästi osana luontoa, ei erillään siitä. Kaikella elämällä nähdään olevan itseisarvo. Eri elämänmuotojen hyvinvointia arvioidaan tarveperusteisesti. Huomio on niissä järjestelmissä ja prosesseissa, jotka ovat välttämättömiä eri elämän eri muotojen tarpeiden tyydytyksessä.

Kun planetaarisen hyvinvoinnin viitekehys on systeemiorientoitunut, tarpeita voidaan tarkastella yleisellä tasolla. Hyvinvointia tarkastellaan kaikilla biologisen hierarkian tasoilla, organismeista, populaatioista, kehityslinjoista aina ekosysteemeihin ja Maan järjestelmiin ja ekosysteemiprosesseihin asti. Hyvinvointi on näiden eri järjestelmien toiminnallista eheyttä, mikä mahdollistaa järjestelmien olemassaolon jatkumisen sekä järjestelmien spesifisten ominaisuuksien ja voimavarojen toteutumisen.

Erialaisten organismien tarpeiden yhteen-

sovittaminen voi tarkkaan ottaen olla usein haasteellista. Ihmisyhteisön sisällä tulisi yksilöitä kohdella tasavertaisesti yksilön oikeuksia kunnioittaen. Miten kohdella kotieläimiä? Kotieläimet ovat osa ihmisen hallitsemaa yhteisöä (mixed community Mary Midgley'n mukaan). Miten tyydyttää kotieläinten tarpeet, miten suhtautua eri tarkoituksiin pidettyjen tuotantoeläinten ylläpitoon? Luonnossa peto-saalisuhteisiin liittyvät konfliktit on hyväksyttävä osana ekosysteemin prosesseja. Nykyinen eläinsuojelulakimme kuitenkin velvoittaa auttamaan luonnoneläimiäkin, kun ne ovat vahingoittuneita, sairaita tai muuten avuttomassa tilassa.

Planetaarisen hyvinvoinnin tietoteoreettisena pohjana on tieteellinen realismi, ekosysteemit nähdään materiaalisina ja ihmismielestä riippumattomina. Ekosysteemejä voidaan lähestyä myös muuttuvina materiaalisina, tieteellisen diskurssin kautta tarkasteltuina kokonaisuuksina, jotka muuttuvat ja kehittyvät suojeluohjelmien kaltaisten käytäntöjen kautta. Näin inhimillinen ruumis-mieli on osa ekosysteemiä ja ”luontoa” yleisemmällä tasolla.

Pyrkinessään edistämään kestävyysmuutosta planetaarisen hyvinvoinnin viitekehys on luonteeltaan selkeän normatiivista. Tällaisella ympäristöeettisellä tendenssillä on luonnollisesti jo runsaasti edeltäjiä. Yhdysvaltalaisen riistabiologian isän Aldo Leopoldin postuumisti jo 1949 ilmestyneessä *Maaetiikka*-esseessä muotoiltiin ekologiaan perustuvan ympäristöetiikan runko, jossa myös ekosysteemien hyvinvointi huomiointiin modernilla tavalla. Maaetiikan kuuluisa teesi kuuluu seuraavasti: ”Jokin asia on oikein, jos se säilyttää eliöyhteisön eheyden, vakauden ja kauneuden. Muuten se on väärin.” Leopold ajatteli maaetiikkansa nimenomaan etiikan laajentumisena humanismista ekojärjestelmiin asti. Ympäristöfilosofi J. Baird Callicott on sittemmin päivittänyt maaetiikkaa nykytiedon mukaan yhteensopivaksi.

Planeettamme luonto jakautuu jatku-

monomaisesti täysin koskemattomasta

luonnosta ihmisen täysin muokkaamaan luontoon. Teoksessa tuodaan hyvin esiin, miten ontologisilta käsityksiltään erilaiset kulttuurit erilaisissa ympäristöissään muokkaavat luontoa eri tavoin. Ei ole mitään yhtä mallia, joilla eri kulttuurit voisivat alkaa toteuttaa planetaarisen hyvinvoinnin ajattelutapaa. Paikalliset kulttuurit muodostavat ympäröivän luonnon kanssa monilajisen yhteisön, joka muuttuu ajan kanssa omilla ehdoillaan. Olkoonkin että globaali talous kytkee näitä yhteisöjä enemmän tai vähemmän yhteen. Voidaan puhua biokulttuurisesta diversiteetistä. Esimerkkinä biokulttuurisesta lähestymistavasta teoksessa esitellään yhdysvaltalaisen Anna Tsingin tutkimusta Japanin Honshun saarelta, jossa perinteinen viljelykulttuuri lisäsi ympäröivien metsien monimuotoisuutta.

Kotimainen esimerkki monilajisen yhteisön muodostumisesta voisi olla vaikkapa Häntälän kylä Somerolla, josta löytyy ehkä edustavin ja laajin niittykulttuuri tänä päivänä Suomessa. Häntälän notkojen laidunniityt muodostuivat perinteisen maatalouden aikana, kun karjatalouden perustana olivat karjan laiduntaminen luonnonniityillä ja metsälaitumilla, peltoviljely oli tuolloin pääosin heikosti tuottavaa vilja-kesanto-vuoroviljelyä. Paljolti jääkausien jälkeisiltä mammuttiaroilta peräisin olevat niittykasvit kotiutuivat tällaisille laidunmaille.

Raudasta tehdyt käänöraurat mahdollistivat 1800-luvun lopulta alkaen nurmiviljelyn ja peltoalutimet pelloilla, kun nurmet voitiin jatkoksa rikkoo kyntämällä. Perinnäinen viljely vaihtui vähitellen vilja-heinä-vuoroviljelyyn ja perinteinen niittytalous alkoi vähitellen menettää merkitystään.

Häntälän notkojakin alettiin istuttaa kuuselle viime vuosisadan puolenvälin jälkeen, kunnes niittyjen monimuotoisuuden hoitoon herättiin 1990-luvulla ja ympäristökujärjestelmien avulla karjanpitäjät taas motivoituivat niitylaidunnuksesta. Häntälän notkot huomioitiin suojelunarvoisena luontokohteena osana Reikijokilaakson Natura 2000 -aluetta. Yhteiskunta

voi politiikkatoimillaan siis paljon vaikuttaa paikallista monimuotoisuutta ylläpitävän niittytalouden kukoistukseen, käytännön toimista vastaavat paikalliset viljelijät. Lounais-Suomessa viime vuosina vahvistunut susikanta on tuonut oman haasteensa niittyjen laidunnukselle.

Planetaarisen hyvinvoinnin käsitejärjestelmän hahmotuksen jälkeen teoksessa syvennytään aiheeseen neljästä eri näkökulmasta: ekologiset prosessit, taloudellisen imperatiivin haastaminen, inhimillinen hyvinvointi sekä kei-not siirtyä kohden planetaarista hyvinvointia.

Ekologisten prosessien toimivuus on planetaarisen hyvinvoinnin keskeisiä tekijöitä. Ekosysteemien heikentyminen näkyy selkeästi esimerkiksi infektioautien lisääntymisessä, mikä koskee ihmisen ohella muitakin eläimiä.

Ekosysteemien toimintaa hahmotetaan teoksessa alueellisella lähestymismallilla, jolla voidaan erottaa kolme ulottuvuutta planetaarisen hyvinvoinnin selittämisessä: ihmisistä ja muista eliöistä muodostuvat toimijat, ekologiset prosessit (ekologiset funktiot, ekosysteemipalvelut) sekä biofysikaaliset elementit (habitaattikohdat, maankäyttö). Tämän lähestymistavan avulla esimerkiksi maatalousalueilla voidaan suunnitella planetaariseen hyvinvointiin tähtäävää agroekologista maataloutta, kussakin kolmessa dimensiossa voidaan erottaa niin inhimillinen kuin muidenkin eliöiden muodostama näkymä. Viljelijä toteuttaa viljelytoimenpiteet suunnitteluresurssiensa pohjalta, muilla eliöillä on omat elinympäristövaatimuksensa ja liikkumistaipumuksensa.

Maaseutualueen perustekijät muodostuvat viljelykasvien ja luonnonhabitaattien mosaiikista sekä viljelyistä ja viljelemättömistä osista. Ekologisia prosesseja peltoalueella ovat mm. pölytys, rikkakasvien, tuhoeläinten ja sienitautien torjunta, maan viljavuuden muodostuminen, saalistus ja biohajoaminen. Viljelijöiden rooli on luonnollisesti keskeinen pyrittäessä ympäristöystävälliseen maatalouteen, toisaalta myös ympäristöohjelmilla, tuki- ja rahoitusjärjestelmillä on nykyisin suuri merkitys.

Samankaltaisella käsitejärjestelmällä voidaan tarkastella myös esimerkiksi metsäalueiden ja urbaanien alueiden suuntaamista kohden planetaarista hyvinvointia.

Maan, maaperän prosessit ovat teoksessa saaneet oman lukunsa osana planetaarista hyvinvointia. Maaperä on suoraan tai epäsuoraan yhteydessä lähes kaikkiin kriittisiin ekosysteemiprosesseihin planeetallamme, energiavirtaan, alkuaineiden ja veden kiertoon, eliöiden välisiin vuorovaikutuksiin, ilmaston säätelyyn. Maan ekosysteemiprosesseista huolehtiva eliöstö on hyvin monimuotoinen, yli 40 % nykyisistä eliöistä elää maassa ainakin elinkiertonsa jossain vaiheessa. Maa- ja metsätalous sekä urbaanien alueiden maankäyttö on monin tavoin vaurioittanut maita fyysiallisesti, kemiallisesti ja biologisesti. Esimerkiksi maanviljelyssä tulisi vaalia maan rakennetta ja viljavuutta minimuokkauksella ja suorakylvöllä, näin humuksen määrää kasvattamalla peltomaista voisi tulla kasvavassa määrin hiilinieluja. Maan terveydestä huolehtiminen on ihmisten ja muiden eliöiden hyvinvoinnista huolehtimista.

Planetaarisen hyvinvoinnin yksi ongelmallisimmista haasteista on taloudellisen imperatiivin haastaminen. Kaiken ei tulisi tapahtua talouden ehdoilla, talouden rakenteita tulisi myös pystyä muokkaamaan oikeudenmukaisuutta ja kestävyyttä edistäviksi. Miten tuoda julki planetaarista hyvinvointia menettämättä sen paradigmaa muuttavaa luonnetta politiikan ja yleensä toiminnan yhteydessä. Teoksessa käydään seikkaperäisesti läpi globaaliin oikeudenmukaisuuteen, kehitykseen, hyödykkeiden ja palvelujen käyttöön sekä kestäväan liiketoimintaan liittyviä kysymyksiä. Matka vallitsevasta bisneslogiikasta planetaariseen hyvinvointiin tulee olemaan monen mutkan takana.

Planetaarisen hyvinvoinnin määrittelemä tarveperustainen, liiallisuutta välttävä hyvinvointikäsitteily edellyttää myös inhimillistä käyttäytymistä ohjaavan etiikan tarkastelua. Esimerkkinä kohtuullisuuteen ohjaavasta etiikasta teoksessa esitellään Aristoteleen edustama eu-

daimonia, jonka tavoitteena on onnellisuus, ”hyvä elämä”. Eudaimonian tavoitteena on onnellisuus, johon päästään hyveellistä elämää harjoittamalla. Eudaimonia on elämäntapa, jolla ihminen pyrkii erinomaisuuteen harkitsemisen, oikeudenmukaisuuden, kohtuuden ym. hyveiden kautta. Hyvän elämän osatekijät ovat myös ajankohtaisia aiheita transformatiivisessa kuluttajatutkimuksessa ja positiivisessa psykologiassa, ja eudaimoninen etiikka tarjoaa osaltaan vastauksia aiheeseen. Aihepiiriin löytyy luonnollisesti useita muitakin lähestymistapoja. Itse suosittelisin tutustumista vaikkapa Spinozan filosofiaan, jota filosofi Juhani Pietarinen on kutsunut ilon filosofiaksi.

Syvälliset käyttäytymismuutokset edellyttävät psykologista hyvinvointia, teoksessa aihetta käsitellään eko- ja ympäristöpsykologisesta näkökulmasta. Psykologian valtavirtausta on ollut yksilöllisen perspektiivin korostaminen ja ongelmallinen ihminen vs. luonto -vastakohtaisuus, tästä olisi päästävä yhtenäisempään käsitykseen planetaarisesta hyvinvoinnista. Ihminen on osa planeettaa, olemme yhtä luonnonympäristömme kanssa. Tässä tekijät ovat olennaisen äärellä.

Teoksen luku sosiaalisesta työstä on omalla tavallaan hyvin kiinnostava, sen yhteyttä ympäristökysymyksiin on harvemmin käsitelty. Sosiaalityössä joudutaan hyvin konkreettisesti ratkaisemaan tarveperusteisen hyvinvoinnin kysymyksiä, kun kyse on yksilöiden, perheiden ja eri ryhmien päivittäisistä elämisistä ja heidän sosiaalisista ongelmistaan. Asetelman yhdistäminen planetaarisen hyvinvoinnin järjestelmäajatteluun on haasteellista tavalla, joka mielestäni valaisee konkreettisesti tarvittavan kulttuurisen siirtymän vaikeutta. Ekososiaalinen paradigma pyrkii kuitenkin korostamaan sosiaalityössä ihmisten, muiden eliöiden ja planeettamme ekosysteemin yhteenkietoutuneisuutta.

Teoksen loppuosassa esitetään muutamia käytännön keinoja edistettäessä muutosta kohden planetaarista hyvinvointia. Luonto-

kadon estämiseksi on solmittu kansainvälisiä sopimuksia, joiden toteutuminen edellyttäisi täsmällisempiä tavoitteita: mitattavuutta, realistisuutta, yksiselitteisyyttä ja skaalautuvuutta. Uhanalaisuusindeksi (Red List Index, RLI) on käyttökelpoinen työkalu biodiversiteetin seurannan viitekehukseksi, indeksi perustuu lajien uhanalaisuusluokitukseen ja lajien luokissa tapahtuviin muutoksiin eri arviointikerroilla.

Yksityisten liikeyritysten ja julkisten laitosten ympäristövaikutusten seurannan kannalta on olennaista, että vaikutukset saataisiin integroitua rahallisesti yritysten kirjanpitoon. Päätöksenteon tukena on välttämätöntä, että myös ympäristövaikutukset näkyvät organisaation taloudellista tulosta raportoivassa tilinpäätöskertomuksessa. Tarvitaan kirjanpidon alusta, jonka avulla kaikki vaikutukset saadaan näkyviin. Epäilemättä tarvitaan myös vahva julkinen säätely, veroja ja tukia, jotta ympäristönkirjanpidon antaman tiedon pohjalta saadaan muutoksia planetaarisen hyvinvoinnin suuntaan.

Laajemmin koko rahajärjestelmä tulisi saada viritettyä ohjaamaan taloutta paremmin kohden planetaarista hyvinvointia. Teoksessa kuvataan luontoa pääomana taloustieteilijä Partha Dasguptaa seuraten. Luontokadon syynä on epäsuhtaisuus, kun luontopääoman uusiutumiskyky on hitaampaa kuin väestön keskimääräinen kulutus kokonaisuudessaan. Tämän vaikutusyhtälön tasapainottamiseksi tulisi laskea keskimääräistä globaalia kulutusta, väestön olisi tulevaisuudessa vähennyttävä, luonnonvarojen käytön tehokkuutta tulisi kasvattaa sekä olisi investoitava luonnonsuojeluun ja ennallistamiseen luontopääoman kasvattamiseksi ja sen uusiutumiseksi. Johtopäätöksenä on, että julkisen talouden tulee investointeja, suoria tukia sekä verotusta suuntaamalla vahvistaa luontopääomaa kasvattavia toimia.

Luontopääomaan merkittävästi vaikuttava väestöpolitiikka jää muutoin seikkaperäisessä katsauksessa vähemmälle huomiolle. Mitkä tekijät vaikuttavat väestönkehitykseen, miten

väestöllisen muuntumisen teoria selittää väestönkasvua, miten väestöjen muuttovirrat vaikuttavat kokonaisuuteen?

Kulttuuri on käsitteenä moniulotteinen. Teoksessa kulttuuria tarkastellaan suhteessa planetaariseen hyvinvointiin. Kulttuurilla on itseisarvo ”kestävän kehityksen” neljäntenä pilarina ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisen ulottuvuuden ohella. Kulttuuri voi esimerkiksi elokuvien, kirjallisuuden ja visuaalisten taiteiden kautta välittää kestävyuden sanomaa. Kulttuuri voidaan ymmärtää myös laajempaan muutoksena kohden kestävämpiä elämäntyyliä ja maailmankatsomuksia.

Käyttäen esimerkkinä Laura Gustafsonin ja Terike Haapojan sikataloutta kritisoivaa näyttelyä teoksessa osoitetaan, miten taiteet voivat herättää ihmisiä ymmärtämään merkityksiä, jotka ovat ikään kuin sisäänrakennettuina kestävämmään kulttuuriimme. Ihmisyhteisöt ovat täynnä kuviteltuja entiteettejä, kuten jumalia, kansallisvaltioita ja teoreettisia käsityksiä, joilla selitetään tapahtumia ja dynamiikkaa ja joita ei aisteilla tavoita. Kulttuuri elämäntapana voi antaa mahdollisuuksia siirtää paino nykyisestä kulutuskulttuurista ja sen käytännöistä planetaariseen hyvinvointiin. Toisaalta taiteet ja kirjallisuus voivat ohjata ihmisiä myös ”pahaan”; mielenkiintoista olisi ollut tutustua varoittavaan esimerkkiin tästä.

Lopuksi teoksessa pureudutaan kasvatukseen, joka on avain tarvittavaan kestävyyssiirtymään. Kasvatus planetaariseen hyvinvointiin on viitekehys, joka eroaa nykyisistä pedagogisista lähestymistavoista. Koulutuksen pohjavirtana on ollut länsimaissa valistus ja antroposentrinen humanismi. Posthumanismin myötä on kehkeytynyt useita ympäristökasvatuksen suuntauksia, joiden yhteisinä nimittäjinä ovat kestävyys, luonnonsuojelu ja luonnonympäristön huomioonottaminen. Kasvatus planetaariseen hyvinvointiin sisältää paljon yhteisiä elementtejä näiden muiden suuntausten kanssa. Se sisältää kuitenkin selkeämmin planetaarisen hyvinvoinnin idean tilana, jossa kaikki

eliöt ihminen mukaan luettuna voivat toteuttaa tyypillisiä ominaisuuksiaan ja kykyjään.

Itse korostaisin tietynlaista kehitystä valistuksen ideaalista planetaarisen hyvinvoinnin ideaan. Valistuksen myötä aikanaan siirryttiin julistuksellisesta tiedosta tieteelliseen realismiin, josta planetaarisen hyvinvoinnin viitekehys edelleenkin rakentuu. Todellinen kehitys etenee dialogin kautta. Filosofin Jürgen Habermasia mukaillen paras argumentti ratkaisee miten edetään. Valistuksen pelkistyminen utilitarismiin ja instrumentalismiin on ollut onneton suuntaus, josta nyt ponnistellaan irti planetaarisen hyvinvoinnin suuntaan. Valistuksen edustama humanistinen antroposentrismi on nyt laajenemassa kaikki eliöt ja ekójärjestelmät sisältäväksi näkemykseksi. Kaikki elävä on yhteydessä keskenään.

Vakiintuuko planetaarinen hyvinvointi merkittäväksi käsitejärjestelmäksi jää nähtäväksi. Joka tapauksessa samansisältöinen ajattelutapa yleistyy ajan mittaan kestävyystiedettä laajemminkin yleiseen käyttöön. Äskettäin ilmestyi kirja nimeltä *Planetaarinen ruokavalio & elämäntapa*, joten planetaarisen hyvinvoinnin terminologia on jo jossain määrin vakiintumassa. Syvällisen kulttuurisen siirtymän tarpeen planetaarista hyvinvointia on tiedostettu jo laajemmaltikin. Toivoa eli epävarmaa iloa paremmasta tulevaisuudesta on ilmassa.

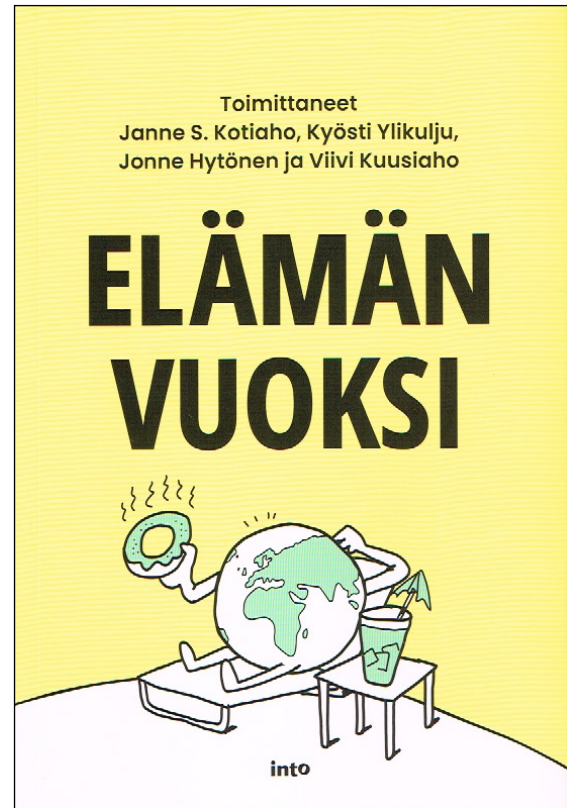
MIKKO HOVILA

Kotiaho JS, Ylikulju K, Hytönen J ja Kuusiahho V (toim) Elämän vuoksi. Into.

Ympäristö palasi Jyväskylän Kesän ohjelmistoon

Jyväskylän Kesä järjesti 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa useita ympäristö- ja luonnonsuojelukongresseja. Sittemmin ympäristöaihetta sivuttiin ohimennen usein Jyväskylän Kesissä ja Jyväskylän Talvi -tapahtumassa, muttei koskaan yhtä monipuolisesti kuin ympäristöheräämisen alkuaikoina yli 50 vuotta sitten. Nyt Jyväskylän

Kesä on ottanut ympäristöasian uudelleen ohjelmistoon. Kesän 2021 paneelikeskustelut on koottu pikku kirjaseen *Elämän vuoksi*, jossa Kesän keskustelijat esittelevät ajatuksiaan ympäristökysymyksestä, jonka aihepiiri on laventunut entisestään sitten 1970-luvun alkuvuosien.

Kirjan näkökulmaesseissa tai tietoiskumaisissa artikkeleissa hahmottuu ympäristökeskustelun monivahteinen kokonaiskuva, aiheen tietoperusta ja mielipiteet, jopa tunneperäinen suhtautuminen nykypäivän yhteiskunnalliseen sananvaihtoon ympäristön tilasta ja siitä mitä asialle pitää juuri nyt tehdä. Näkökulmaerot ympäristökysymykseen voidaan jakaa karkeasti kahtia analyttiseen ja emotionaaliseen lähtökohtaan ja sen mukaan, miten selvästi aihepiirin rajat on piirrettävissä. Analyttisissä puheenvuoroissa ympäristön ongelma on (usein) selväpiirteinen ja sitä käsitellään objektiivisesti, kun taas aihepiirin rajojen hämärtyessä myös ongelman perustelut käyvät suurpiirteisemmiksi.

Ottaen huomioon paneelikeskustelujen ai-

hevalikoiman on selvää, että tietoainekseen sekoittuu kosolti omakohtaista kokemusmaailmaa. Tämä näkyy selvimmin ilmastotunteita käsitelleessä paneelissa. Panu Pihkala esitteli alustuksessaan havainnollisesti ympäristön vaikutuksia ihmisen tunteisiin ja teki tutkimuksellisia erotteluja ja käsitteenselvennyksiä tunne maailman kysymyksiin. Perustietojen tuntemus jäsentää ja rajaa aihepiirin, mikä auttaa lukijaa ymmärtämään, miten ympäristö voi aiheuttaa joissakin ihmisissä mm. voimakkaita ahdistusentuntemuksia. Alustusta seurannut keskustelu ponnisti suurelta osin keskustelijoiden omasta kokemusmaailmasta ja heidän ympäristösuhteestaan. Pihkalan analyttinen johdanto vaihtui yksilönäkökulman puimiseksi.

Erottelu rajatun ja laajan ongelman käsittelystä näkyy virallisten kestävyys-, luonto- ja ilmastopaneelien puheenvuoroissa: kestävyyspaneeli ja luontopaneeli kuvailevat havaitun ongelman, mutta aiheen käsittely jää ylätasen tuttuun tosiasioiden ja perusteluiden luettelointiksi. Kumpikaan paneeli ei yllä analyysiin, josta seuraisi johtopäätelmiä siitä, mitä esitetyistä korjaustoimista seuraisi yhteiskunnassa tai miksi esitetyistä parannusehdotuksista seuraa suunnan kääntyminen parempaan. Sen sijaan ilmastopaneelilla on esittää numeroita väitteittensä taakse ja välttämättömiä toimenpiteitä, joilla Suomen ilmastotavoitteet saavutetaan. Tehokeinona kirjoituksessa käytetään yhteiskunnassa esitettyjä vastaväitteitä, joita kumotaan yksiselitteisesti yksi kerrallaan. Kun mekanismi tunnetaan, päättäjät tietää mihin varautua jos asiassa vitkastellaan. Kaikkien tiedepaneelien tulisi pyrkiä tähän, jos niiden tarkoitus on toimia asiantuntijaelimenä ja hallitusten neuvonantajina.

Lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarisen kirjoitus lasten oikeuksista ympäristöön on virkistävää luettavaa ja vähälle huomiolle jäänyt näkökulma ympäristökysymykseen. Me aikuiset päättäessämme yhteisen ympäristömme kohdaloista, päätämme myös lastemme tulevaisuuden ympäristöstä, joka voi olla heille epämielui-

sa. Aikuisten maailmassa lasten on ympäristöä koskevassa keskustelussa vaikea saada ääntänsä kuuluville. Aikuisten on tehtävä se heidän puolestaan.

Ympäristöajattelun konkareiden puheenvuorot ovat Kesän paneelikeskusteluiden kohokohta. Kokemus ja kokonaisuuksien hahmotus näyttävät olevan edellytys yhteiskunnallisten asiayhteyksien käsittämiseksi ympäristökysymyksessäkin. Useimmat paneelikeskusteluihin osallistuneet konkarit ovat myös valtakunnan politiikassa kouliutuneita ja päätöksenteon pöydissä istuneita henkilöitä. Heidän näkemyksensä pohjaa objektiiviseen tietoon, subjektiiviseen ympäristöfilosofiaan ja realistiseen yhteiskuntakuvaan. Heidän näkemyksensä eivät heijasta tyytyväisyyttä ja optimismia valtakunnan ympäristöpolitiikkaa kohtaan – usein päinvastoin –, mutta heillä on kyky tarkastella asioiden kehitystä erilaisesta tulokulmasta. Tosin olisi kiinnostavaa kuulla heidän kertomana, miksi asiat eivät aina edistyneet niin kuin he olisivat tahtoneet ja kuka tai mitkä tahot asettelivat kapuloita rattaisiin eduskunnan valiokunnissa ja miksi. Tapausselostukset poliittisen esiripun takana käydyistä yhteiskunnallisista, ympäristöä koskevista kiistakysymyksistä olisivat nykyisin käytävää keskustelua täydentävä ulottuvuus.

Kesän 2021 ympäristötapauhtuman mielenkiintoisimmassa paneelikeskustelussa etsittiin kestävä talouden reseptiä. Kysymys talouden kestävydestä liittyy aina erottamattomasti kysymykseen taloudellisen kasvun olemuksesta. Talousasiantuntijoiden käsitykset talouskasvun ja ympäristön välisestä yhteydestä ja taloudesta ympäristöongelman ratkaisijana hajosivat silmin nähden. Huomattavankin erilaisista näkemyksistä voi tehdä johtopäätelmän, ettei yhteistä reseptiä ole olemassa: ympäristön muukaanotto (vallitsevan talousjärjestelmän) ihmiskeskiseen talusteoriaan vaatii vielä talusteorian kehittämistä ja käytännön esimerkkejä elinkeinoelämästä. Talouden kasvu on tähän asti aina tarkoittanut talouden pyörän pyörit-

tämistä aikaisempaa vinhemmin, mikä taas on merkinnyt luonnonvarojen lisääntyvää käyttöä. Useimpien ympäristöongelmien katsotaan johtuvan joko suoraan tai epäsuorasti tästä talouden kasvuun tähtäävästä positiivisesta takaisinkytkennästä. Miten talouden alati jatkuva kasvu koituu ympäristön hyväksi, ja onko talouskasvuun nojaava poliittisesti hyväksytty vihreä siirtymä oikeasti ratkaisu ympäristöongelmiin? Näistä aiheista olisi kiinnostavaa kuulla enemmän ensi vuoden Jyväskylän Kesässä.

Johtuu sitten siitä, että eri alojen edustajien lyöttäytyessä yhteen keskustelemaan yhteiseksi ymmärrykseksi aiheesta, he tuovat mukanaan oman keskustelukulttuurinsa, omat terminsä ja käsitteensä. Tästä aiheutuu samaa ja eri asioita tarkoittavien käsitteiden sekamelska, jonka selvittäminen ei onnistu ympäristökeskustelua seuraavalta maallikolta. Hyvityspankki, luontopositiivisuus, viherrakenne, luonnon arvokohde, luontoratkaisu, luontopohjainen ratkaisu, monitoiminnallisuus, ekologinen jälleenrakennus, moniulotteinen kulttuurimuutos, talousjärjestelmän peruskorjaus, siirtymäpolitiikka, resurssiviivas, resurssitehokas, ekologiset rajat, ekologinen siirtymä jne. ovat suurelta osin kohdentumattomia nimisanoja ja usein samansäلتöisiä merkitykseltään. Nyt lähinnä kielikuviiksi ymmärretyistä termeistä ja käsitteistä olisi hyvä muodostaa vain muutama käsite, joka ymmärretään eri aloilla samalla tavalla. Yhtenäinen ajatusjärjestelmä edellyttää yhtenäistä ja täsmällistä puhetta; silloin alamme ymmärtää toisiamme ja puhua samasta asiasta: ympäristöstä ja sen tulevaisuudesta. Jos peruskysymyksen (ympäristö) ongelma on lähtökohdista riippumatta keskustelijoille yhteinen, niin siihen tarttuvan ratkaisunkin voi olettaa olevan ilmaisutavissa yhteisin käsittein alasta riippumatta.

Kirjassa esitetään toistuvasti käsitys, että Jyväskylän Kesän kansainvälinen ympäristöfuturaologian konferenssi 1971 olisi ollut aloitteellinen ehdottaessaan YK:n ympäristöalajärjestön, UNEP:n perustamista. Kansainvälisen ympäristöasioihin keskittyneen elimen perustaminen

oli noussut epäsuorasti keskustelupöydälle jo UNESCO:n Pariisin asiantuntijakonferenssissa 1968, jossa myös päätettiin esittää YK:lle ympäristökonferenssin järjestämistä. YK:n päätöslauselmassa joulukuussa 1971 kehoitettiin kokouksen järjestelijöitä laatimaan ehdotus kansainvälisestä järjestöstä, jonka toimenkuva oli sama kuin vuonna 1973 toimintansa alkaneen UNEP:n. Jyväskylän kokoukseen osallistui lukuisia asiantuntijoita ja kansainvälisten järjestöjen edustajia, jotka olivat läsnä Pariisissa ja jotenkin mukana ympäristökonferenssin valmisteluissa, merkittävin heistä Nicholas Polunin. Nämä vieraat halusivat kirjata Jyväskylässä laadittuun vetoomukseen myös toiveen ympäristöongelmia ratkovasta kansainvälisestä elimestä, joka voisi mahdollisesti toimia YK:n piirissä. Tämä vetoamus oli tarkoitus toimittaa Tukholman konferenssin järjestelytoimikunnalle.

Ympäristökeskustelua tiiviisti seuraavalle henkilölle Jyväskylän Kesän 2021 teos *Elämän vuoksi* ei tarjoa uutta. Kirjassa ei esitetä tuoreita ja omaperäisiä ympäristöajatuksia tai peräti uusia avauksia. Ihmekös tuo, sillä paneeleihin oli kutsuttu pääasiassa julkisuuden henkilöitä, joiden ajatukset ovat monelle tuttuja päivälehkien palstoilta tai TV:stä. Kirjasta välittyy selvästi keskustelijoiden oma huoli ympäristön tilasta. Kirjassa ohimennen esitetyt elämäntapaohjeet ja ihannetilanteen kuvaukset siirtävät keskustelun kärkeä asiantuntijuudesta kokemusasiantuntijuuden suuntaan. Tämä ei sinänsä ole ongelmallista, sillä tähän suuntaan ympäristökeskustelu Suomessa on vauhdilla menossa, koska keskivertokansalainen ei lähesty ympäristökysymystä samalta kantilta kuin asiantuntija tai yhteiskuntavaikuttaja. Siksi kaikenlainen puhe ympäristöstä ja ympäristön kokemisesta on tervetullutta. Vaikeneminen ympäristöasioissa ei ole kultaa.

Kirjan pienenä kauneusvirheenä näen viimeisen luvun *Päätäntö*, jossa kirjan toimituskunnan tarkoitus oli nähtävästi käsitellä yhteenvedonomaisesti paneelikeskusteluiden antia. Tässä epäonnistuttiin. Yhteenvedo on asiantun-

tijoiden kirjoittamaksi liian poleeminen ja paikoin jopa populistinen. En ymmärtänyt, miten senkaltainen mielipidekirjoitus ajaa ympäristön asiaa. Luvun olisi voinut jättää kirjasta pois.

Jyväskylän Kesä -festivaali on herättänyt ympäristön uudelleen henkiin ja ottanut sen osaksi jokavuotista (?) puheohjelmatarjontansa. Tätä päätöstä voi tervehtiä ilolla – ja myötätunnolla. Jyväskylän Kesä oli vuosikymmeniä sitten Suomen kesien suurin kulttuuritapahtuma, jossa eri alojen kansalliset ja kansainväliset tähdet vierailivat. Tuo asema on historiaa ja tänään Jyväskylän Kesä kilpailee monen ylivoimaisen tapahtumajärjestäjän kanssa. Kesä ei mahda mitään MTV:n kaupalliselle Porin SuomiAreenalle tai YLE:n järjestämälle Hyvin sanottu -tapahtumalle. On tuhannen taalan kysymys, mikä on Jyväskylän Kesän paikka näiden jättitapahtumien varjossa. Ympäristöteema on aihepiirinä yksi mahdollinen ja kannatettava valinta, mutta miten paneelikeskustelukonseptia pitää kehittää, jotta Jyväskylään syntyy uusi keskusteluohjelmien perinne, onkin visainen kysymys.

Kirjan nimellä *Elämän vuoksi* on kolme eri merkitystä. *Vuoksi* voi tarkoittaa nousuvettä, mahtavaa virtaa tai jonkin asian tekemistä jonkin tai jonkun takia. Voi olla, että kirjan tekijät ovat kätkeneet kirjan otsikon taakse piilomerkituksen veden voimasta ja välttämättömyydestä elämän vertauskuvana. Elämää ei kaikeksi olisi olemassa ilman vettä!

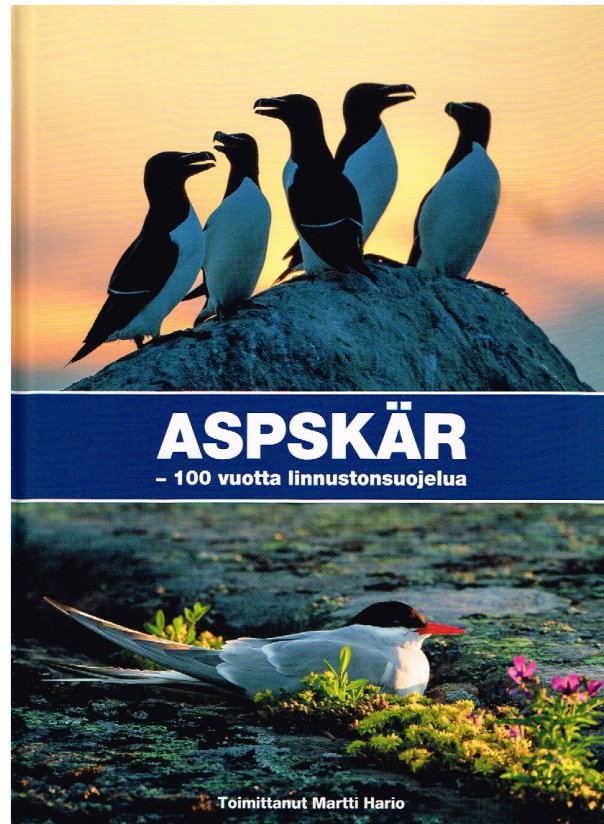
PASI REUNANEN

Martti Hario (toim) Aspskär – 100 vuotta linnustonsuojelua. Pienkustanne.

Linnustonsuojelu on pitkäaikainen ja yhteinen ponnistus

Kun alkaa lukea tietoteosta lintuaseman historiasta, lukija luulee törmäävänsä lintuopista tuttuihin kuviin linnuista ja selostuksiin lintujen esiintymisestä ja runsauksista asemalla aikojen kuluessa. Tutustuessaan Martti Harion toimittamaan teokseen *Aspskär – 100 vuotta linnustonsuojelua* lukija saa välittömästi huomata,

että lintuasematoiminta on paljon muutakin kuin luetteloita ja kaavioita (numeroita) rengastettujen lintujen tai pesimälintujen määristä. Kirja kertoo koskettavasti, kuinka Loviisan seudulla lintujen suojelu on ollut merkittävä osa seudun paikallishistoriaa, se on aloitteellisten ihmisten henkilöhistoriaa ja tietenkin linnustotutkimuksen historiaa, jossa Aspskärin ulkosaarilla on tärkeä osa. Aspskärin historian vaiheita ei ole mahdutettu yhtä laa-

jasti aikaisempiin lintutieteen historiasta saati linnustonsuojelusta kertoviin historiateoksiin. Tämä tietopuute on nyt poistunut: kaikki olenainen Aspskäristä on sisällytetty yksiin kansiin.

Huoli merilinnuston synkeästä tilasta Suomenlahden saaristoissa synnytti myös Loviisan seudulla linnustonsuojeluaatteen. Merilintujen pesimäaikainen metsästys ja munienkeruu saaristolaisten hengenpitimiksi oli ajanut lintukannat niin alas, että oli ryhdyttävä toimintaan lintujen suojelemiseksi. Sama kielteinen kehityssuunta oli nähty jo muillakin Suomen merialueilla. Ainoa keino suojella lintuja saaristossa

oli silloin – ja vielä nykyäänkin olisi – perustaa suojelualue ja asettaa sinne vartija varmistamaan linnuille pesimärauhan. Tämä ponnistus ei olisi sata vuotta sitten ollut mahdollista ilman paikkakuntalaisten yhteistoimintaa ja halua säilyttää linnut saaristossaan. Aspskäristä, Loviisan/Pernajan saariston lintukeitaasta, tuli lintujen rauhoitusalue. Paikallisten saaristo-vahtien, luotsien ja kalastajien, joukkoon alkoi vähitellen soluttautua myös lintuharrastajia ja luonnontarkkailijoita. Heidän päiväkirjamuistiinpanoista on luettavissa Suomen mittakaavassa poikkeuksellisen pitkäaikaiset linnustohavainnot.

Tieteellinen linnustotutkimus ja merilintujen kannankehityksen määrällinen seuranta alkoivat Aspskärillä varsinaisesti vuonna 1948, kun Jukka Koskimies saapui saarille kesävahtiksi. Koskimies oli etevä tutkija, joka vietti saarella kesiä seuraavan kymmenen vuoden ajan. Tänä aikana syntyi aikakauden merkittävimmät kansainväliset tutkimukset pilkkasiiven paikallispopulaatiosta. Koskimiehen haastattelu (tuolloin 92-vuotias) on kirjan yksi kohokohdista. Saaristolintujen ekologiaa elämäntyönään tutkinut Martti Hario on laatinut kirjan luvut, joissa selostetaan Aspskärin lintutieteelliset, saaristo-ornitologiset, saavutukset. Saaristolinnut esitellään yksitellen pohtien kannanvaihteluiden syitä ja seurauksia. Jotkin lajit ovat ilahduttavasti runsastuneet, mutta monien lajien kannat ovat hiipuneet huolestuttavasti. Karikukko, selkälokki ja harmaalokki, riskilä ja saariston pitkäaikainen tutkimuslintu, pilkkasiipi, ovat käyneet harvinaisiksi. Sen sijaan Suomen lintumaailman erikoisuus, etelänkiisla, on pitänyt pintansa. Jos halutaan päästä kiinni lintumaailman ilmiöiden syihin ja niiden seurauksiin, pitkät aikasarjat ovat lintuekologisten tutkimusten edellytys. Tätä aineistoa on kerätty Aspskärillä tinkimättömästi vuosikymmeniä. Tieteenteko ja lintuharrastus ovat kulkeneet käsi kädessä.

Suurin osa kirja luvuista ei käsittele kuitenkaan lintutiedettä, vaan teos valaisee Aspskärin lintuaseman tapahtumat monipuolisesti jokai-

sesta suunnasta. Suojelualueen perustamishistoria, henkilökuvat perustajista ja saarten vartijoista, asemarakennuksen rahtaaminen saarelle ja sen kunnostustyöt ajan saatossa kerrotaan elävästi. Kirjassa kirjoitetaan myös erinäisistä sattumuksista, kuten sukeltavasta venevarkaasta, öljyturman jälkien siivouksesta ja vieraslajien hävitystalkoista. Kirjoitukset edesmenneistä aspilaisista osoittaa, kunka tiivis ja lintuasialle omistautunut yhteisö Aspskärin lintututkijat ovat. Kirjan kuvitus ansaitsee aivan erityisesti maininnan. Kirjoittajien joukossa on maamme eturivin luonnonvalokuvaajia, mistä syystä kirjan kuvat ovat ensiluokkaisia ja täydentävät tekstiä hyvin. Kamera tuntuu pysyvän hyvin jokaisen kirjoittajan hyppysissä. Lisäksi kirjaan on onnistuttu saamaan valokuvia perhealbumeista ja arkistoista; ne tuovat kirjaan aidon historian havinan ja kuvallisen aikaulottuvuuden.

Ulkosaariston lintuasemalla työskentely vaatii sinnikkyyttä ja pitkäaikaista oleskelua alkeellisissa oloissa. Aspskärille ei voi vain piipahtaa päiväksi ja tarkkailla lintuja hetken aikaa kaveriporukassa. Ulkoluodoille on tultava ja jäätävä sinne päiviksi, usein viikoiksi. Kenttätutkimus saaristossa on vaativaa työtä: on osattava merenkulun alkeet ja liikuttava merellä säiden armoilla. Kirjan kirjoittajat valittelevat, ettei saarelle tahdo enää riittää tulijoita. Jotkut aspilaisista ovat palanneet saarelleen kuin muuttolinnut joka vuosi jo yli 50 vuoden ajan! Lintutiede ja lintuharrastus on loppujen lopuksi sydämen asia. Kun lintuharrastus muuttuu luonnonystävyudeksi, luonnonkirjaan tutustuminen saa uuden ulottuvuuden, ulottuvuuden jonka mielenkiintoisimpiin lukuihin voi perehtyä parhaiten saaren yksinäisessä rauhassa.

Kirja Aspskärin lintuaseman historiasta on omakustanne. Kustantajia on nykyään vaikea taivutella kiinnostumaan paikallishistoriikeista, mutta tämän ei pidä antaa lannistaa kirjan tekemistä suunnittelevaa. Kun aihe on tärkeä, kirjan voi kustantaa itsekin. Tämä edellyttää vähän kirjoittajan kykyä, korkeatasoista kuvitusta ja hieman kirjantaitto-osaamista. Aspskär -kirjan

kirjoittajilla on tätä kaikkea: sujuva kynänjälki, toimituksellista osaamista, valokuvauksen esteetiikan hallintaa ja määrätietoisuutta. Ja ennen kaikkea talkoohenkeä, joka on aspilaisille vaikiintunut perinne ja yhteishengen luoja.

Olisi toivottavaa, että Suomen jokaisen merialueen lintuasemasta kirjoitettaisiin historiikki, jossa ei vain luetella lintuhavaintoja, vaan tuodaan myös esiin ne henkilöt, jotka loivat aseman hengen, ja ne vuosikymmenten vaiheet, joiden aikana asema muodostui lintutie-

teilijöiden tukikohdaksi ja tärkeäksi tieteen asemapaikaksi. Tässä pyrkimyksessä kirja Aspskärin lintuaseman satavuotisesta taipaleesta on ehdoton virstanpylväs ja mittatikku seuraaville lintuasemahistorioille.

Lämminhenkinen kirja piskuisen Aspskärin toiminnasta linnustomme suojelun hyväksi kuuluu kaikkien lintuharrastajien ja lintuasemilla työskentelevien lintutieteilijöiden kirjastoon – ehdottomasti.

PASI REUNANEN

Aspskärin rannat ovat kivikkoisia, avokallioita on vähän. Saarten väliin jää suojaista salmi. Kuva: Helge Nystedt.

Aspskärin suojelluilla lintusaarilla pesivät maamme suurimmat etelänkiislayhdyskunnat. Kuva: Arno Rautavaara.

Lauantai 20.1. Kasvimuseo, Unioninkatu 44, Helsinki
Suomen Biologian Seuran Vanamon talviseminaari

Elonkirjo

– kirjallisuutta monimuotoisuudesta
ja luontokadosta

11.00 Alkusanat

Vanamon puheenjohtaja Annina Kantelinen

11.05 Elolliset

Kirjailija, väitöskirjatutkija Iida Turpeinen

11.35 Hylkeet Suomen luonnossa

Luontotoimittaja, FT Antti Halkka

12.05 Tauko

12.30 Korvaamattomat

Tietokirjailija Juha Kauppinen

13.00 Uhanalaiset kasvit Suomen luonnossa

Professori Jouko Rikkinen

13.30 Ikipuut (The Overstory)

Suomentaja Sari Karhulahti

Tilaisuus päättyy klo 14.

Ilmottautuminen avautuu joulukuussa.

Myös etäyhteys: vanamo.fi

Tilaisuus on maksuton.